

Сучасний стан організаційно-економічного механізму забезпечення економічної безпеки регіону

В статті розглядаються питання оцінки сучасного стану організаційно-економічного механізму забезпечення економічної безпеки регіону. На основі аналізу розроблені висновки та пропозиції із вдосконалення регулюючих інструментів економіки регіону.

організаційно-економічний механізм, економічна безпека, регіон, регулювання

Постановка проблеми. Суспільно-політична і економічна ситуація в Україні свідчить про кризу управління. Відсутність ефективно діючої і науково обґрунтованої стратегії і тактики в діях всіх гілок влади, конфлікт між старими командно-адміністративними методами роботи і новими задачами системи управління, місцевим самоврядуванням і ринковою економікою, що не сприяє подальшому розвитку окремих регіонів та держави в цілому.

Сучасна ситуація в економіці України вимагає кардинального вирішення взаємозалежних проблем, які пов'язані із затягуванням трансформаційного періоду, їхнє розв'язання передбачає реалізацією різних заходів як на державному, так і на регіональному рівнях. Гарантування економічної безпеки і формування ефективних організаційно-економічних механізмів (ОЕМ) управління нею є одним з пріоритетних завдань у сучасних умовах розгортання кризових явищ з метою пом'якшення впливу циклічних та структурних коливань на господарський комплекс регіону.

Аналіз останніх досліджень та публікацій Проблеми формування та функціонування організаційно-економічного механізму в багаті уваги приділяли такі вітчизняні та закордонні вчені-економісти як І. Бланк, А. Букреев, В. Геєць, Д. Дударев, В. Захарченко, М. Кастельєс, Ю. Ковальова, Л. Костирко, Л. Малюга, А. Музиченко, Ю. Осіпов, Г. Пастернак-Таранушенко, В. Пономаренко, В. Стасюк, В. Ткач та ін.

Існує декілька точок зору щодо складових цього інструменту регулювання економічних відносин. Визначене широке коло чинників, які впливають на рівень ефективності функціонування різних організаційно-економічних механізмів. Напрацьовано багато науково-методологічного матеріалу, але залишаються не визначеними підходи до напрямів підвищення ефективності ОЕМ забезпечення економічної безпеки на мезорівні.

Метою статті є дослідження та розвиток теоретичних і науково-методичних положень щодо оцінки стану ОЕМ забезпечення економічної безпеки регіону та розробка відповідних науково-практичних рекомендацій.

Основний матеріал дослідження. Економічна безпека держави характеризується територіальною структурою, складовими якої є, в першу чергу, адміністративно-територіальні одиниці першого порядку. Економічні трансформації сприяють появі все більших можливостей на регіональному рівні. Регіони мають більшу самостійність в прийнятті економічних рішень. Тому, загальнодержавний

© Т.М.Кисла, 2012

рівень економічної безпеки визначається рівнем безпеки регіональних систем, а процес гарантування економічної безпеки держави повинен реалізовуватися на основі врахування і дотримання безпеки територіальних складових.

На сучасному етапі розвиток виробничої системи регіону стає все більш важливою

ланкою відбудови національної економіки. Це пов'язано із економічною кризою та посиленням конкуренції як на внутрішньому, так і світовому ринках. Проблема співвідношення або межі свідомого регулювання та дії економічних законів не втрачає актуальності й у теперішній трансформаційний період розвитку економіки.

Протягом всього періоду державотворення з початку створення якісно нового типу виробничих відносин на рівні всіх ланок народного господарства в країні ще не склалася стійка, ефективно керована господарська система. В умовах економічної кризи спостерігається зниження ефективності використання економічних ресурсів, що вимагає оперативного антикризового управління з метою забезпечення економічної безпеки регіонів і країни в цілому. Наслідки відсутності регламентації параметрів економічної безпеки: приватизація за безцінь стратегічно важливих об'єктів господарства без врахування потреб України в майбутньому; створення умов, за яких забезпечення економічної безпеки країни стає неможливим.

Основний прояв соціально-економічної кризи в українському суспільстві характерний саме для регіональних утворень у сфері господарства, економіки, інформації, на рівні розвитку самоврядування. Криза виявляється скрізь і у всьому: ослаблюються органи місцевого самоврядування; посилюється їхня заполітизованість, не прописані, а іноді нелогічні та суперечливі повноваження органів державної виконавчої і місцевої влади, часті конфлікти на місцях. Все це веде до наростання проблем, до розбалансування регіонального розвитку, поглиблення регіональних диспропорцій.

Руйнування єдиного духовного простору, що продовжується, економічна дезінтеграція і соціальна диференціація провокують посилення напруженості у взаєминах регіонів і центру. Крім посилення політичної нестабільності, це веде до ослаблення єдиного економічного простору і його найважливіших складових: виробничих, технологічних і транспортних зв'язків, фінансово-банківської, кредитної і податкової систем [1, С.57].

Сучасна українська регіональна політика здебільшого зводиться до обґрунтування і формування ефективних, взаємовигідних відносин регіонів з центром. Помилки реформування регіональної політики у регіонах мультиплікуються, заглиблюються, переплітаючись з політичними проблемами, інтересами окремих соціальних груп. Зростання дії дестабілізуючих чинників призводить до поглиблення відмінностей в рівнях соціально-економічного розвитку регіонів країни, здатних перетворитися на різного роду небезпеки для економіки регіонів. Це зумовлює необхідність розробки спеціального інструменту – OEM забезпечення економічної безпеки регіону з урахуванням головної мети – розвитку економіки країни.

Основним чинником ефективного OEM забезпечення економічної безпеки регіону є стратегічний економічний територіальний розвиток із подоланням регіонального відставання. Комплексний розгляд і рішення проблеми забезпечення стійкого розвитку виробничої системи регіону, прямої участі центральних органів влади і опори на власний науково-технічний потенціал, дозволить цілеспрямовано підвищити рівень його економічної безпеки і перейти в новий стан (інноваційно-ефективну регіональну економіку).

Розвиток – це «закономірні зміни, процес переходу з одного стану в інший, більш досконалий; перехід від старого якісного стану в новий, більш досконалий; від простого до складного; від нижчого до верхнього» [2]. Процес розвитку виробничої системи – це упорядкована в часі та просторі сукупність виробничих, інноваційних та інвестиційних процесів проектного характеру, метою яких є зміна структури або процесів виробничої системи, які направлені на підвищення ефективності її функціонування [3]. Розвиток можна також трактувати як зміни, які мають характер закономірний (підкоряються об'єктивним законам), незворотний (в часі), направлений (від старого до нового).

Відносно соціально-економічної системи регіону метою розвитку може виступати висока економічна та соціальна ефективність функціонування регіональної системи, а

результатом – новий якісний стан регіонального управління. Комплексний розвиток регіонів можна трактувати, як такий їх поступ, який передбачає комбінування і кооперування на певній території різних виробництв з метою раціонального використання всіх видів ресурсів, виробничої та соціальної інфраструктури з метою найповнішого задоволення потреб населення. Комплексний розвиток території має місце, коли зберігається пропорційність між природними ресурсами і добувними галузями, між всіма галузями виробництва, між зайнятістю як чоловіків, так і жінок; коли забезпечується народногосподарська потреба і попит населення на товари і послуги; коли підвищується життєвий рівень народу; вирівнюється життєвий рівень районів; досягається соціально-економічна однорідність населення; повністю використовуються потужності підприємств.

Взаємовідносини між центром і регіонами, а також міжрегіональні економічні відносини в Україні продовжують залишатися нерегульованими, що загострює явища роз'єднаності та дезінтеграції. Для України збільшення економічної самостійності регіонів продиктовано необхідністю урахування сучасних загальносвітових тенденцій розвитку, серед яких економічна взаємодія регіонів – пріоритетний напрямок.

Проведений аналіз свідчить, що, починаючи з 2007 року, відмічаються негативні тенденції в розвитку економіки України і її регіонів, пов'язані, насамперед, з загрозами безпечному соціально-економічному розвитку, серед яких, у першу чергу, слід зазначити офіційну невизначеність регіональної сфери у системі національної безпеки та недосконалість правової бази та збільшення розриву в рівні соціально-економічного розвитку регіонів. Так, за останні роки міжрегіональна диференціація з багатьма показниками, основними з яких є [валовий регіональний продукт](#) на одну особу, випуск промислової продукції та прибуток на душу населення, значно збільшилась.

[Валовий регіональний продукт](#) (ВРП) - показник, який показує, в тому числі, результат управлінського впливу на рівні території і який вимірюється валовою доданою вартістю, яка розраховується шляхом виключення з сумарної валової продукції об'ємів її проміжного споживання. В Україні розрахунок ВРП ведеться змішаним методом, тобто частина даних (як правило, що стосується нефінансових корпорацій, муніципальних і державних транзакцій) акумулюється регіональними статистичними установами і прямує в центр, а частина збирається вже безпосередньо Держкомстатом по інших секторах економіки. Розглянемо динаміку показника «[валовий регіональний продукт](#) на одну особу» за 2007-2011 рр. рис.1.

Як бачимо, найбільш ефективною є економіка м. Київ, Дніпропетровської та Донецької областей. Це також характеризує і більшу ефективність OEM виділених регіонів. Інші регіони, хоча за досліджуваний період в цілому і мають позитивну динаміку даного показника, проте мають дуже низькі показники. Диференціація досліджуваного показника за окремими регіонами сягає 1: 6,5. Таким чином, можна зазначити, що OEM більшості регіонів України потребує вдосконалення та доопрацювання. Також можна прослідкувати тенденцію стосовно поступового наближення більшості фактичних значень до середніх величин по Україні, що свідчить про існування позитивних змін. У даному випадку важливим є наявність процесів зростання показника по окремих регіонах.

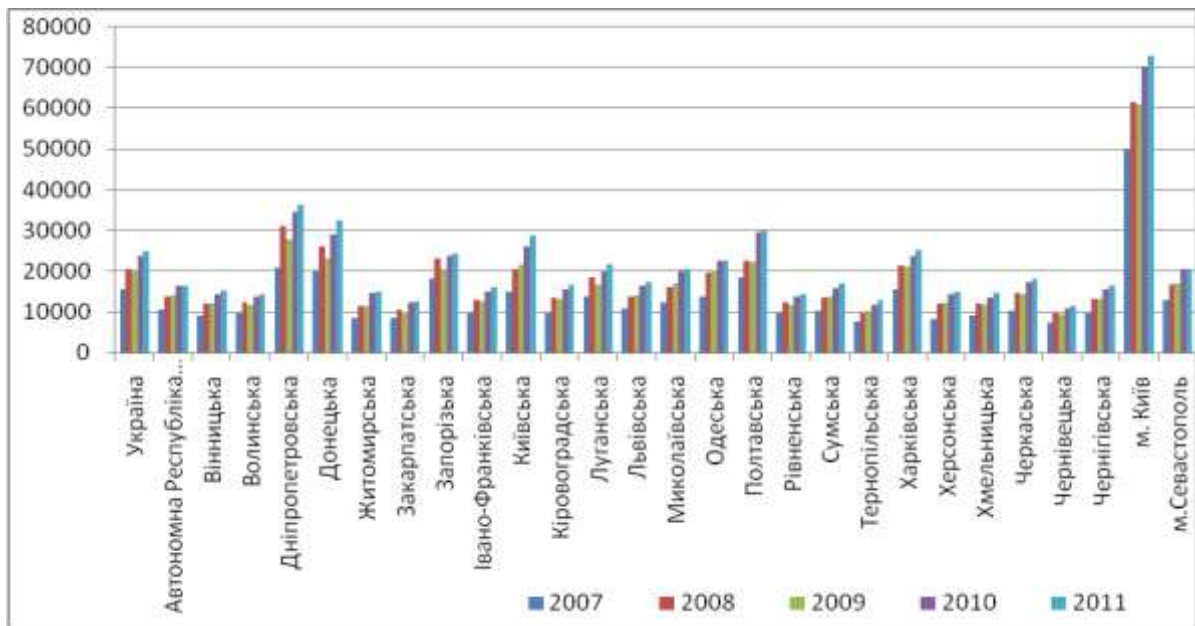

Рисунок 1- ВРП у розрахунку на одну особу, грн. за 2007-2011 рр. по регіонах України [4]

Аналіз соціально-економічної ситуації в Україні [5] показав, що причини загроз економічній безпеці мають яскраво виражений регіональний характер. Тому дослідження саме територіального аспекту економічної безпеки дозволяє визначити ключові фактори дотримання економічної безпеки держави в цілому. За рівнем економічної безпеки виділено такі райони: найвищого рівня економічної безпеки 3 регіони, високого - 8, середнього - 13 і низького - 3 рівня. Лідуючі позиції і максимальний рівень економічної безпеки займає м. Київ. Столиця, маючи значні економічні ресурси, є своєрідним центром їх перерозподілу між рештою території України.

За даними [4], вже у вересні 2008 р. 15 з 27 регіонів мали падіння промислового виробництва порівняно з вереснем 2007 року. Зниження показників серед регіонів промислових лідерів відбулося у Дніпропетровській (-38,3%), Донецькій (36,2%), Запорізькій (31,6%) та Луганській (25,6%) областях. Найбільше зниження відмічалось у Волинській області – більше 50%. В цілому по Україні темпи падіння промислового виробництва у 2008 р. до 2007р. склали 3,1%. Порівняно з показниками європейських країн це значне падіння. Значно постраждали від кризи торгівельно-економічні регіони з іншими країнами. Всі регіони, крім Київської області, зменшили обсяги експорту товарів. Найбільше скорочення відбулося по Луганській області у 2009 р. – майже 70% порівняно з попереднім роком.

Це свідчить про нестійкість організаційно-економічних механізмів окремих регіонів до дії зовнішніх чинників. Критичною межею, за якою організаційно-економічний механізм блокує переваги ринкового типу господарювання і стримує його функціонування на основі неефективного регулювання, є обмеження можливостей для підприємницької ініціативи суб'єктами господарювання, а також втрата ними мотивації до прибуткової діяльності в регіональній економіці.

Принциповим стає питання збереження паритетних умов розвитку середнього і малого капіталів. Цю функцію повинна виконувати держава в рамках забезпечення економічної безпеки. Тільки при створенні умов відтворення капіталів малого та середнього розміру на території можлива активізація загальної господарської діяльності, включаючи рішення соціальних і екологічних проблем. Статистично дану ситуацію можна відслідкувати за показниками кількості малих підприємств та питомої ваги обсягу реалізованої ними продукції у загальному обсязі виробництва у регіоні. Оцінка даної економічної ситуації дозволить оцінити дієвість OEM регіону.

Проведений аналіз показав, що в переважній більшості регіонів значення

показників економічного розвитку та економічної безпеки мають значну диференціацію за регіонами та незначну позитивну динаміку на кінець 2011 року. Розглянемо економічну ситуацію за регіонами, розділивши їх за показником ВРП у розрахунку на одну особу на дві групи: I – регіони, що мають відносно небезпечні економічні умови; II - регіони, що мають загрозливий рівень економічної безпеки (рис.2).

Рисунок 2 - Рівень економічної безпеки регіонів України на 2011 р.

Необхідно зазначити, що світова фінансова криза 2008-2009 рр. показала значну уразливість не тільки регіонів з низьким рівнем економічного розвитку, але і промислово розвинених територій. Існуючі значні диспропорції в розвитку регіонів, які поглиблюються, істотно зменшили можливості держави вирішувати проблеми регіонального розвитку з використанням традиційних методів надання трансферів з державного бюджету. Держава скоротила бюджетні витрати, у тому числі і на соціальні потреби регіону. Вплив кризових явищ показав, що необхідним є пошук нових заходів стимулювання розвитку економіки на регіональному рівні.

Для більш точної оцінки рівня економічної безпеки далі буде розрахований комплексний інтегральний показник економічної безпеки. Даний приблизний аналіз, хоча і з погрішністю, але дуже чітко показує наявність проблем у регіональному управлінні, а саме: низький рівень економічних ефектів, що загрозово для рівня життя населення. Таким чином, вдосконалення OEM регіону у напрямку забезпечення економічної безпеки є актуальним завданням.

Сучасний просторовий розвиток регіонів в Україні пов'язаний і обумовлений глибинними процесами трансформації суспільних відносин в цілому. Тенденції розвитку регіональних господарських систем визначаються зміною форми організації державної системи. Складовим елементом системи є регіон, системний розвиток якого відбувається шляхом створення визначеного ефективного господарського організаційно-економічного механізму, що саморозвивається відповідно законодавчій базі у цьому напрямі, задача підвищення економічної безпеки стоїть перед кожним регіоном країни.

В умовах стрімких змін зовнішнього середовища наявність дієвих механізмів функціонування соціально-економічних систем, які забезпечують протікання ефективних виробничих та соціально процесів в регіоні, стає все більш актуальною. Досягнення

відповідного рівня економічної безпеки регіонів України в умовах трансформаційної економіки вимагає створення відповідного механізму, що постійно діє, чітко регламентується, дозволяє максимально реалізувати і захистити національні та територіальні інтереси.

Висновки. Сучасна ситуація в економіці України вимагає кардинального вирішення взаємозалежних проблем, які пов'язані із затягуванням трансформаційного періоду, їхнє розв'язання передбачає реалізацією різних заходів як на державному, так і на регіональному рівнях. Гарантування економічної безпеки і формування ефективних механізмів управління нею є одним з пріоритетних завдань у сучасних умовах розгортання кризових явищ з метою пом'якшення впливу циклічних та структурних коливань на господарський комплекс регіону.

Список літератури

1. Пастернак-Таранушенко Г.А. Роль регламентації у якісному та своєчасному забезпеченні економічної безпеки України (Матеріали круглого столу (Київ, 1 листопада 2000 р.)). [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://econbez.narod.ru/1security/2articles/38.htm>
2. Кастельєс М.И. Информационная эпоха: экономика, общество и культура. Пер. с англ. / Под науч. ред. О.И. Шкаратана – М.: ГУ ВШЭ, 2000 – 608 с.
3. Дударев Д.Н. Организационно-экономический механизм развития производственных систем / Монография / Д.Н. Дударев., О.В. Дударева – Воронеж: Научная книга, 2008. – 199 с.
4. Офіційний сайт державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
5. Ткач В.О. Економічна безпека України в регіональному вимірі Бюлетень Міжнародного Нобелівського економічного форуму. 2011. № 1 (4).- С.398-403.

Т.Кислая

Современное состояние организационно-экономического механизма обеспечения экономической безопасности региона

В статье рассматриваются вопросы оценки современного состояния организационно-экономического механизма обеспечения экономической безопасности региона. На основе анализа разработаны выводы и предложения по совершенствованию регулирующих инструментов экономики региона.

T. Kislaya

Modern state of organizationally-economic mechanism of adm of economic safety of region

The questions of estimation of the modern state of organizationally-economic mechanism of providing of economic safety of region are examined in the article. On the basis of analysis conclusions and suggestions are developed on perfection of regulative instruments of economy of region.

Одержано 26.10.12